

"حق را مسؤل بينی"

محمد افنان

"يا على، اگر به بصر حقیقت مشاهده نمائی، حق را مسؤل بينی، نه فاعل مختار. جمیع مقرر و معترفند به کلمه مبارکه "لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ" و همچنین به کلمه محکمه "يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ". مع ذلك اگر بر حسب ظاهر فی الجمله بر غیر اراده عباد امری ظاهر شود محزون مشاهده کردند. انشاء الله کل مؤید شوند بر تفکر در آنچه از قلم اعلی جاری و نازل شده که شاید مقصود را بیابند و به آن عمل نمایند. باید هر نفسی جهد نماید تا به کوثر رضا فائز شود. بگو ای اهل عالم، این وقت ثمین را از دست مدهید، در تدارک مافات جهد نمائید. اگر به اصغاء فائز شوند جمیع از پرتو انوار شمس حقیقت منور گردند. امروز روزی است بزرگ، طوبی لِمَنْ عَرَفَ و وِيلَ لِمَنْ عَقَلَ." (آیات الهی، ج ۲، ص ۳۰۷)

آیه مبارکه "... أَيُّ مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ... " (سوره الاسراء، سوره هفدهم قرآن، آیه ۱۱۰) از آیات قرآن گویای این حقیقت است که خداوند را به هر اسمی که شایسته جمال و جلال و کمال اوست میتوان نام برد و به او توسل جست. در اسلام، بنا بر حدیثی که از پیغمبر روایت شده، خداوند تعالی ۹۹ اسم دارد. در این مطلب مقصود بررسی آن اسامی نیست، اما بر اساس آیه قرآنی میتوان حد و مرزی برای اسماء الهی قائل نشده و آن را به مناسبت اینکه عالم وجود را پایانی نیست بی حد و شمار دانست. این مطلب، یعنی بی‌نهایت بودن اسماء، نیز بنفسه مورد بحث نمی‌باشد، زیرا عنوان بی‌نهایت اگرچه از لحاظ علمی و ریاضی مفهوم دارد ولی از لحاظ تصور و تحقق ورای ذهن ماست. به هر حال، چه بسا نام‌هایی که میتوانند در زمانی نامعلوم برای بیان صفات الهی به کار روند، در حالی که ما امروز از آن درک و توجه ذهنی نمی‌توانیم داشت.

مسؤل، و بالتیجه سائل و سؤال^۱ که مورد بحث در بیان مبارک است از جمله نامهای الهی است که در فهرست اسماء ۹۹ گانه اسلامی موجود نیست. با اینهمه، در فرهنگ فلسفی عرفانی اسلام سؤال همواره از جانب شخصی است که در رتبه پایین قرار دارد و سائل همیشه زیردستی است که به مقام بالاتر از خود ملتجی میشود. بنابر این مقدمه، مسؤل میتواند اسمی برای خداوند باشد، چه که بندگان همواره مسائل خود را به آستان او معروض میدارند و از او طلب و

رجا مینمایند. لذا اگر این اسم را به عنوان مخاطب سائل و قبول سؤال تعریف کنیم، از حقیقت چیزی نکاسته‌ایم و بر اصل چیزی نیفزوده‌ایم. با این مقدمه، اسم مسائل نیز که به یکی از ماه‌های تقویم بهائی داده شده مفهوم روشنتری می‌یابد، علی‌الخصوص که آن هم ریشه در ادعیه اسلامی دارد. اسم مسئول به عنوان نامی از نامهای خدا کیفیتی خاص دارد، چرا که ناظر به توجه حق به خلق است، که اصطلاحاً آن را به اصل "لطف" معرفی نموده‌اند. این اصل مبتنی بر این است که اقتضای عنایت و توجه خداوندی این است که چون موجودات را آفریده ضرورتاً وسائل ادامه حیات آنان را نیز مقدر و مقرر خواهد فرمود، و به همین علت انسان را نیز که به درک و عقل ممتاز ساخته او را به خود وانخواهد گذاشت و وسائل حفظ و ترقی روحانی او را تأمین خواهد فرمود، و این است که با اعزام مشارق ظهور و پیامبران او را راهنمایی فرموده و خواهد فرمود و این است که مفهوم مسئول را اراده فرموده است، و بیان مبارک فوق همین مطلب را القاء مینماید. این نکته مربوط به عالم حق است، اما در عالم خلق که انسان باید معترف به "لا یُسئَلُ عَمَّا یَفْعَلُ" و "یَفْعَلُ مَا یَشَاءُ" باشد، تذکر به این وعده که حق مسئول سائلین است ما را به این لطیفه متذکر میدارد که در همه حال عنایات و برکات الهی شامل است، ولی شرط جلب آن برکات، رضا به قضایای وارده در عالم وجود و سعی در اجرای اوامر الهی است.

یادداشت

۱- (السؤال: طلب الادنی من الاعلی، نقل از التعريفات، سید شریف جرجانی، نشر عالم‌الکتب، بیروت ۱۹۸۷)